

Karolina Supernak

Uniwersytet Śląski w Katowicach

Sprawa następstwa tronu po Bolesławie V Wstydlwym, księciu krakowskim i sandomierskim

Zagadnienie następstwa tronu w czasach panowania dynastii Piastów wielokrotnie już było przedmiotem analizy historyków¹. W tym artykule pragnę na nowo przeanalizować kwestie związane z tematem sukcesji po Bolesławie V Wstydlwym, księciu krakowskim i sandomierskim². Przypominając poszczególne tytuły prawne, jakimi posługiwali się kolejni władcy Krakowa w okresie rozbitcia dzielnicowego, chciałabym omówić argumenty

1. Zob. J. Adamus, *O mniemanej łączyczej ustawie sukcesyjnej*, „Collectanea Theologica” 17 (1936), z. 2, s. 183–206; J. Adamus, *Dziedziczność tronu*, w: *Słownik starożytności słowiańskich*, t. 1, red. W. Kowalenko, G. Labuda i T. Lehr-Splawiński, Wrocław–Warszawa–Kraków 1961, s. 436–437; O. Balzer, *O następstwie tronu w Polsce. Studya historyczno-prawne*, cz. 1: *Sprawa następstwa po Kazimierzu Wielkim na tle Piastowskiego prawa dziedziczenia*, Kraków 1897; O. Balzer, *Sprawa następstwa tronu jako probierz charakteru państwowości polskiej 1306–1370*, w: O. Balzer, *Królestwo Polskie 1295–1370*, t. 3, Lwów 1920, s. 1–142; M. Dygo, *Czy papież Aleksander III oraz cesarz Fryderyk I Barbarossa zatwierdzili pryncypat księcia Kazimierza Sprawiedliwego?*, w: *Ecclesie regnum fontes: studia z dziejów średniowiecza. Prace ofiarowane Profesor Marii Koczerskiej*, kom. red. S. Gawlas i in., Warszawa 2015, s. 169–181; R. Grodecki, *Zjazd łączyczycki 1180 r.*, w: R. Grodecki, *Polska piastowska*, Warszawa 1969, s. 97–115; K. Mejer, *O sposobach obejmowania tronu. Rzecz z prawa państwowego*, Warszawa 1872, s. 58–63; J. Osiński, *Statut Bolesława Krzywoustego*, Kraków 2014; W. Sobociński, *Historia rządów opiekuńczych w Polsce*, „Czasopismo Prawno-Historyczne” [dalej: CP-H] 2 (1949), s. 227–353; R. Sobotka, *Powolywanie władcy w „Rocznikach” Jana Długosza*, Warszawa 2005; J. Śliwiński, *Powiązania dynastyczne Kazimierza Wielkiego a sukcesja tronu w Polsce*, Olsztyn 2000.
2. Autorka przygotowuje książkę *Bolesław V Wstydlwy, książę krakowski i sandomierski (21 czerwca 1226 – 7 grudnia 1279). Długie panowanie w trudnych czasach*, która ukaże się nakładem wydawnictwa Avalon.

przemawiające za Leszkiem Czarnym, jako naznaczonym przez swego poprzednika na dziedzica tronu. Zamierzam także ustosunkować się do argumentów przywołujących księcia czerskiego Konrada II czerskiego jako konkurencyjnego wobec Leszka kandydata Wstydliwego do schedy po sobie.

W swoich *Rocznikach*, pod rokiem 1265 Jan Długosz notuje, że „Lestko Niger dux a patre suo Kazimiro Cuyawiensi et Lanciensi duce emancipatus ducatumque Siradiensem patre Kazimiro concedente pro sua porcione sortitus, a Boleslao Pudico Cracoviensi et Sandomiriensi duce, velut fratris patruelis germani nepos, adoptatur in filium. Qui illum speciali privilegio et litera suorum omnium principatuum heredem instituit et ipsum tantummodo sibi, in omnes suas terras, ducatus et dominia (macte enim virtutis sibi et consiliariis suis apparebat princeps) successurum decrevit. Qui etiam Niger Lestko virginem Griphinam Rosczislawi ducis Ruthenorum filiam duce Boleslao Pudico huiusmodi affinitatem conciliante, quo terre sue quiciciores essent, accepit in uxorem. Apparatusque nupciarum cum magna solennitate in castro Cracoviensis exactus est, quod Boleslaus Pudicus sub eo tempore novis et firmissimis edificiis universum montem complexus instauraverat”³. Wcześniej, opisując zjazd korczyński i fakt fundacji na nim klasztoru klarysek w Zawichoście, Długosz zwrócił uwagę, że to potomkowie Konrada Mazowieckiego będą dziedziczyć tron po bezdzietnym Leszkowicu: „Ideo autem Boleslaus Pudicus fratres suos patruelles Kazimirum Cuyawiensem et Semovitum Maszowie in id consilium adhibuit, ut fundatio et dotacio

3. *Joannis Długossii Annales seu Cronicae incliti Regni Poloniae*, consilium ed. S. Budkowa et al., lib. 7–8, Varsoviae 1975 [dalej: DHn, lib. 7], s. 146. „Książę Leszek Czarny usamodzielniony przez swego ojca, księcia kujawskiego i łęczyckiego Kazimierza, otrzymuje jako część za zgodą ojca Kazimierza księstwo sieradzkie, a Bolesław książę krakowski i sandomierski adoptuje go jako syna stryjecznego brata. Ten specjalnym przywilejem i dokumentem ustanowił [Leszka] dziedzicem wszystkich swoich księstw i postanowił, że tylko on będzie po nim następcą we wszystkich jego ziemiach, księstwach i posiadłościach (wydawał się bowiem jemu i jego doradcom księciem o niezwykłych zaletach). Ów także Leszek Czarny pojął za żonę pannę, córkę księcia ruskiego Roścysława Gryfinę, za poparciem tego związku przez księcia Bolesława Wstydliwego, aby ziemie jego więcej zaznały spokoju. Niezwykle uroczyste wesele odbyło się na zamku krakowskim, który Bolesław Wstydlivy w tym czasie odbudował, wypełniwszy wzgórze naokoło nowymi i bardzo trwałymi budynkami” (*Jana Długosza Roczniki, czyli kroniki sławnego Królestwa Polskiego*, tłum. J. Mrukówna, Warszawa 1974, ks. 7–8 [dalej: DHn pol., ks. 7], s. 185). O ślubie także: *Rocznik Traski*, wyd. A. Bielowski, w: *Monumenta Poloniae historica* [dalej: MPH], t. 2, Lwów 1872, s. 839; *Rocznik małopolski*, wyd. A. Bielowski, w: MPH, t. 3, Lwów 1878, s. 171 (obie rocznikarskie wzmianki pod rokiem 1265).

monasterii predicti Zauichostensis eorum approbacione et consensu validior fieret atque solidior. Cum enim sterilis atque orbus esset et suorum ducatum se absumpto Kazimiro Cuyawiensi et Semowito Mazowie et filiiis eorum successio deberetur, opere precium visum est successores in rem approbacionem facturos, ne irritari aut rescindi sterilitatis aut quocumque alio colore posset, acciri"⁴.

Być może rację ma Paweł Żmudzki, pisząc, że decyzje o adopcji Bolesław podjął w obliczu choroby (datowanej na rok 1265) i wizji bliskiej śmierci⁵. Taki wniosek można wyciągnąć z zapisu zawartego w *Kodeksie hipackim*. Znajduje się tam informacja o kniaziu Lachów Bolesławie, który zachorował, po czym niedługo ozdrowiał: „Посем[ь] же княжащю Вьшелкови в литвѣ и Шварнови, и поиде литва на ляхы воеват[ь], на Болеслава княса, и идоша мимо Дорогичин[ь]. Слоугы ж[е] Шварнови идоша с ними же, и воеваша около Скаришеваи около Визльже и Торж[ь]коу, и взаша полона мнвго. Тогда же Болеславоу княсю, бол[ь]ноу сжщю вел[ь]ми. Потом[ь] же Болеславъ вздоровиса"⁶. Pewnym argumentem za chorobą księcia jest także brak jakichkolwiek zachowanych dokumentów z 1265 roku, których wystawienie można przypisać księciu. Z lat 1264 i 1266 znamy za to odpowiednio po trzy i cztery dyplomy monarchy⁷. Liczba dochowanych do naszych czasów dokumentów

4. DHn, lib. 7, s. 120. „Wezwał zaś Bolesław Wstydlivy swoich stryjecznych braci: Kazimierza kujawskiego i Siemowita mazowieckiego na tę naradę dlatego, aby założenie i uposażenie wymienionego klasztoru w Zawichoście dzięki ich przyzwoleniu i zgodzie było trwalsze i pewniejsze. Ponieważ bowiem był całkiem bezdzietny i po jego śmierci jego księstwo miało przypaść Kazimierzowi i Siemowitowi mazowieckiemu oraz ich synom, wydało mu się, że warto, by jego następcy wyrazili zgodę na ten akt, iżby go z powodu jego bezdzietności albo pod jakimś innym pozorem, nie można było unieważnić, albo w czymś umniejszyć” (DHn pol., ks. 7, s. 150).
5. Zob. P. Żmudzki, *Studium podzielonego Królestwa. Książę Leszek Czarny*, Warszawa 2000, s. 194–195.
6. *Kronika halicko-wołyńska (kronika Romanowiczów)*, wydali, wstępem i przypisami opatrzyli D. Dąbrowski, A. Jusupović, przy współpr. I. Juriewej, A. Majorowa i T. Wiłkuł, w: *Monumenta Poloniae historica nova series*, t. 16, Kraków–Warszawa 2017, s. 454–455. „Po tym zaś, [gdy] panował Wojsiełk w Litwie i Szwarno, poszła Litwa na Lachy wojować, na Bolesława księcia. I szli obok Drohiczyzna. Słudzy zaś Szwarnowi szli z nimi i wojowali około Skaryszewa i około Wiślicy i Torżka i wzięli łupów wiele. Wówczas zaś Bolesław książę chory był bardzo. Potem zaś Bolesław ozdrowiał” (*Kronika halicko-wołyńska. Kronika Romanowiczów*, tłum., wstęp i komentarze D. Dąbrowski i A. Jusupović, Kraków–Warszawa 2017, s. 220–221).
7. Zob. *Kodeks dyplomatyczny Małopolski* [dalej: KDM], cz. 1, wyd. F. Piekosiński, Kraków 1876, nr 66 = KDM, cz. 2, wyd. F. Piekosiński, Kraków 1886, nr 471; KDM, cz. 2, nr 472–473; *Zbiór dyplomów klasztoru mogińskiego przy Krakowie*, wyd.

jest zapewne miarą wystawianych przez monarszą kancelarię produktów. Brak dyplomów Wstydliwego może wynikać z ograniczonej wskutek choroby księcia aktywności kancelarii.

Nie posiadamy współczesnych epoki Bolesława V źródeł, które by mówiły o dokonaniu przez Wstydliwego adopcji Leszka Czarnego. Nie dysponujemy aktem adopcji na wzór tego, jakim Bolesława przysposobił Władysław Laskonogi⁸. Skąd potrzeba usynowienia Wstydliwego? Otóż Leszek Biały, ojciec Bolesława, zginął w dotąd nie w pełni wyjaśnionych okolicznościach na wiecu w Gąsawie w listopadzie 1227 roku. W chwili śmierci ojca półtoraroczny Bolesław nie mógł objąć samodzielnych rządów⁹. Nikt jednak nie miał wątpliwości: to młodziutki książę jest prawym spadkobiercą Leszka Białego. Wiadomo było jednak, że zmarły monarcha zawarł układ polityczny z księciem wielkopolskim Władysławem Laskonogim. Układ przewidywał, że ten, który przeżyje drugiego, będzie rządził w jego dzielnicy. Treść tej umowy znajduje się w dokumencie Władysława wydanym w Cieni¹⁰. Dodatkowo, synowi Leszka prawa do tronu krakowskiego zapewniała wydana przez papieża w 1207 roku bulla protekcyjna¹¹. Pierwszoplanowa kwestia, kto obejmie pieczę nad małym Leszkowicem, łączyła się ze sprawą panowania nad księstwem krakowsko-sandomierskim do czasu osiągnięcia przez dziedzica małoletności¹². Z tego względu kandydatów na opiekunów nie brakowało. Sprawa była skomplikowana tym bardziej, że prawo do opieki nad małoletnim przysługiwało w tym samym stopniu bliższym, co dalszym jego krewnym¹³.

E. Janota, w: *Monografia opactwa cystersów we wsi Mogile*, Kraków 1867, nr 27; M. Gładyszewicz, *Żywot bł. Prandoty z Białaczowa, biskupa krakowskiego*, Kraków 1845, s. 227–228 = *Kodeks dyplomatyczny katedry krakowskiej św. Wacława*, cz. 1, wyd. F. Piekosiński, Kraków 1874 [dalej: KDKK, cz. 1], nr 65; *Kodeks dyplomatyczny Polski* [dalej: KDPol], t. 3, wyd. J. Bartoszewicz, Warszawa 1858, nr 42 = KDM, cz. 1, nr 71; KDM, cz. 1, nr 72 (dokumenty w kolejności chronologicznej).

8. Zob. KDKK, cz. 1, nr 19 = *Kodeks dyplomatyczny Wielkopolski*, t. 1, wyd. I. Zakrzewski, Poznań 1877 [dalej: KDW, t. 1], nr 122.
9. Por. K. Szkaradek, *Stosunki polskie po śmierci Leszka Białego*, „Rocznik Filarecki” 1 (1886), s. 145.
10. Zob. KDKK, cz. 1, nr 19 = KDW, t. 1, nr 122; A. Marzec, *Bolesław Wstydlivy*, w: *Piaśtowie. Leksykon biograficzny*, red. S. Szczur, K. Ożóg, Kraków 1999, s. 191–192.
11. Zob. KDM, cz. 1, nr 5.
12. K. Szkaradek, *Stosunki polskie...*, dz. cyt., s. 145.
13. Por. Z. Wojciechowski, *Ustrój polityczny w okresie do 1327/9 roku*, w: *Historia Śląska od najdawniejszych czasów do roku 1400*, t. 1, red. S. Kutrzeba, Kraków 1933, s. 566–567. O walce o tron po śmierci Leszka Białego zob.: K. Krotoski, *Walka o tron krakowski w roku 1228*, „Przegląd Powszechny” 45 (1895), passim; J. Krzyżanowski, *Ostatnie panowanie Laskonogiego w Krakowie*, „Sprawozdania z Czynności

Ostatecznie na opiekuna Bolesława możni wybrali Władysława III Laskonogiego. Dokonali w ten sposób zatwierdzenia woli zamordowanego Leszka Białego i zawartej między nim a Laskonogim umowy sukcesyjnej. Na wiecu w Cieni w 1228 roku Władysław adoptował Bolesława, czyniąc go także dziedzicem Wielkopolski¹⁴. W dyplomie Laskonogiego czytamy: „Ego Wladizlaus dux Polonie Bolezlaum filium fratris mei ducis Lestconis adopto in filium et in bonis meis omnibus mobilibus et immobilibus totaliter mihi heredem substituo. secundum quod iurauimus ego et pater eius videlicet quod si quis nostrum habens prolem decederet superstes prolem illam in propriam adoptaret. et sibi totaliter substitueret. in heredem. si propriam non haberet”¹⁵. Z tego fragmentu dowiadujemy się więc nie tylko o usynowieniu, ale i o istnieniu układu „na przeżycie”, jaki niegdyś zawarli między sobą Władysław z Leszkiem. Z określonych powodów (głównie z winy kłopotów Laskonogiego w Wielkopolsce) rządy opiekuńcze nad Wstydlwym sprawował jednak książę wrocławski Henryk Brodaty (na mocy umowy z Władysławem)¹⁶.

i Posiedzeń Akademii Umiejętności. Wydział Historyczno-Filozoficzny” [dalej: SAUWH-F] 12 (1907) nr 7, s. 7; M. Łodyński, *Stosunki w Sandomierskiem w latach 1234–1239. Przyczynek do dziejów Bolka Wstydlwego*, „Kwartalnik Historyczny” [dalej: KH] 25 (1911), s. 1–34; M. Łodyński, *Polityka Henryka Brodatego i jego syna w latach 1232–1241*, „Przegląd Historyczny” [dalej: PH] 14 (1912) z. 1, s. 1–25; W. Semkowicz, *Polityka rodów rycerskich w Polsce w pierwszej połowie XIII wieku*, SAUWH-F 24 (1919) nr 1, s. 9–11; J. Jacniacka, *Walka ks. Konrada Mazowieckiego z Henrykiem Brodatym pod Skałą i Międzyborzem oraz ich następstwa*, w: *Prace historyczne wydane ku uczczeniu 50-lecia Akademickiego Koła Historyków Uniwersytetu Jana Kazimierza we Lwowie 1878–1928*, Lwów 1929, s. 53–70; J. Tazbirowa, *Rola polityczna Iwona Odrowąża*, PH 57 (1966) z. 2, s. 199–212; B. Włodarski, *Polityczne plany Konrada I księcia mazowieckiego*, Toruń 1971, passim; T. Giergiel, *Rycerstwo ziemi sandomierskiej. Podstawy kształtowania się rycerstwa sandomierskiego do połowy XIII w.*, Warszawa 2004, passim; J. Osiński, *Zabiegi książąt wrocławskich o panowanie w Małopolsce po śmierci Leszka Białego*, w: *Wielkopolska – Polska – Czechy. Studia z dziejów średniowiecza ofiarowane profesorowi Bronisławowi Nowackiemu*, red. Z. Górczak, J. Jaskulski, Poznań 2009, s. 129–163; S. Pelczar, *Wojna Władysława Odonica z Władysławem Laskonogim w latach 1228–1231*, „Średniowiecze Polskie i Powszechnie” [dalej: ŚPiP] 1 (5) (2009), s. 100–126.

14. Por. F. Piekosiński, *Uwagi nad ustawodawstwem wiślicko-piotrkowskim króla Kazimierza Wielkiego*, Kraków 1891, s. 44; M. Przybył, *Władysław Laskonogi*, Poznań 2015, s. 183–188.
15. KDKK, cz. 1, nr 19 = KDW, t. 1, nr 122 (tekst za: KDKK, cz. 1, nr 19).
16. Por. J. Jacniacka, *Walka ks. Konrada...*, dz. cyt., s. 55; J. Tazbirowa, *Rola polityczna...*, dz. cyt., passim; B. Zientara, *Henryk Brodaty i jego czasy*, Warszawa 1975, s. 242; W. Uruszczak, *Następstwo tronu w Księstwie Krakowsko-Sandomierskim i Królestwie Polskim (1180–1370)*, CP-H 62 (2010) z. 1, s. 21.

Źródła nie przekazują informacji o ewentualnej elekcji możnych w przypadku obejmowania tronu w Krakowie przez Konrada Mazowieckiego¹⁷. Z powodu silnej pozycji możnowładztwa księstwa krakowsko-sandomierskiego w tym czasie należy przypuszczać, że takowa elekcja jednak miała miejsce. Nie można zapominać, że prawa Konrada do tronu krakowskiego wynikały również z praw dziedzicznych, był to w końcu syn Kazimierza Sprawiedliwego. W 1243 roku Konrad został wygnany, a tron objął Bolesław Wstydlivy, już jako w pełni samodzielny władca. Zdaniem Długosza Leszkowic objął tron w wyniku wyboru dokonanego przez krakowskich dostojników¹⁸.

W *Roczniku Traskim* czytamy, że po śmierci Wstydlwego rycerstwo zebrało się, by dokonać obioru nowego księcia. Zgodnie z wcześniejszymi ustaleniami ich wybór padł na Leszka Czarnego, przybranego syna zmarłego¹⁹. O wyborze Leszka na władcę Krakowa, który został dokonany przez lackich bojarów doniósł również dobrze zorientowany w sprawach polskich autor *Kroniki halicko-wołyńskiej*: „По см[ь]рти ж[е] великого княса Болеслава не быс[ть] кто княжа в лад[ь]ской земли, зане не бы в него с[ь]на, и въсхотѣ собѣ Левъ землѣ, нв боаре бахж силній и не даша емоу землѣ, баше бо вБолеслава с[ь]нввещь е: Съмовитовича два – Конрат[ь] же и Болеславъ, а Казимеричов[ь] три – Лестько, Земомысль, Волвдиславъ. Боаре ж[е]

17. Zob. DHn, lib. 7, s. 32; DHn pol., ks. 7, s. 37; H. Samsonowicz, *Konrad Mazowiecki (1187/88 – 31 VIII 1247)*, Kraków 2008, s. 84; T. Jurek, *Przełomowy wiek XIII*, w: T. Jurek, E. Kizik, *Historia Polski do 1572*, Warszawa 2013, s. 177; W. Uruszczak, *Następstwo tronu...*, dz. cyt., s. 21–22.
18. Zob. DHn, lib. 7, s. 40–43; DHn pol., ks. 7, s. 48–51. Zob. także: KDM, cz. 2, nr 436; *Rocznik miechowski*, wyd. A. Bielowski, w: MPH, t. 2, dz. cyt., s. 882; *Rocznik Traski*, dz. cyt., s. 838; *Rocznik kapituły krakowskiej*, wyd. Z. Kozłowska-Budkowa, w: MPH seria nova, t. 5, Warszawa 1978, s. 80; B. Włodarski, *Polityczne plany...*, dz. cyt., s. 57; H. Samsonowicz, *Konrad Mazowiecki...*, dz. cyt., s. 84; M. Wilamowski, *Konrad I Mazowiecki*, w: *Piastowie. Leksykon...*, dz. cyt., s. 263.
19. Zob. *Rocznik Traski*, dz. cyt., s. 846 (pod 1279 r.: „Cui successit per electionem dux Lestco, filius Kazimiri, frater eius patruelis, filii Conradi”), 847 (pod 1280 r.: „primo anno electionis ducis Lestconis”). O elekcji wiadomości przekazują również pod rokiem 1280 *Rocznik małopolski Kuropatnickiego* i *Rocznik małopolski Dąbrówki*: „Dux Boleslaus obiit sine prole, cui successit Lestko Niger, dux Sandomiriensis, electus a militibus” (*Rocznik małopolski...*, dz. cyt., s. 180). O wyborze Leszka przez rycerstwo wspomina także *Rocznik małopolski Szamotulskiego* i *Rocznik małopolski Gesselena* (*Rocznik małopolski...*, dz. cyt., s. 181; pod 1282 r.: „Obiit quoque sine prole, cui successit Lestko per electionem militarium frater eius patruelis”).

лад[ъ]стїи избраша себѣ одного вт[ъ] них[ъ] – Лест[ъ]ка – и посадиша и въ Краковѣ на столѣ Болеслави”²⁰.

Trzeba zgodzić się z tymi historykami, którzy w przypadku praw do tronu Leszka wskazują kolejno desygnację i tzw. elekcję potwierdzającą²¹. Nie były to jednak jedyne tytuły Leszka do Krakowa.

Czy elekcja Leszka Czarnego była utrwalonym już zwyczajem czy nowością w strukturze ustrojowej państwa? Już Wincenty Kadłubek, opisując detronizację Mieszka Starego, łączącą się z powołaniem na krakowski tron Kazimierza Sprawiedliwego – zwracał uwagę na głos dostojników przy wyborze nowego władcy. Kazimierz miał wkraczać do Krakowa ostrożnie, bez rozgłosu, dbając o pozory dobrowolnego wyboru poddanych. Naprzeciw miały mu wyjść jednak tłumy wszystkich stanów w asyście licznych wojsk, z radością witające swego „wybawiciela”²². Taka oprawa wejścia Bolesławica do stolicy sprawiła, że „było już wiadomo, iż rozpoczęły się rządy księcia prawdziwego, lepszego od dotychczasowego władcy”²³. Słowa Kadłubka nie stanowią *expressis verbis* argumentu przemawiającego za elekcyjnością tronu, niemniej jednak – jak zauważył Waclaw Uruszczak – zasługują na uwagę, ponieważ Kadłubek opisywał relacje, których był świadkiem²⁴. Należy zaakcentować, że po 1138 roku Wawel zyskał rangę tronu ogólnopolskiego²⁵. Według tzw. testamentu Bolesława Krzywoustego każdorazowy senior powinien otrzymywać

20. *Kronika halicko-wołyńska (kronika Romanowiczów)*, dz. cyt., s. 499–500. „Po śmierci wielkiego księcia Bolesława nie było komu panować w lackiej ziemi, bowiem nie miał on syna. I zapragnął Lew ziemi dla siebie, ale bojarzy byli silni i nie dali jemu ziemi. Było zaś u Bolesława synowców 5, Siemowitowicze 2, Konrad i Bolesław, a Kazimierzowice trzej: Lestko, Ziemomysł i Władysław. Bojarzy laccy wybrali sobie jednego z nich, Lestka, i posadzili go w Krakowie na tronie Bolesława” (*Kronika halicko-wołyńska. Kronika Romanowiczów*, dz. cyt., s. 232).
21. Zob. J. Dowiat, *Polska – państwem średniowiecznej Europy*, Warszawa 1968, s. 268; J. Wyrozumski, *Dzieje Polski piastowskiej (VIII wiek – 1370)*, Kraków 1999, s. 233; S. Szczur, *Historia Polski. Średniowiecze*, Kraków 2002, s. 268; W. Uruszczak, *Następstwo tronu...*, dz. cyt., s. 22. Zob. także: D. Poniatowska, *Bolesław Wstydlivy i Leszek Czarny: odłamek z dziejów Lechii*, wyd. J. B. Zaleski, Paryż 1875, s. 295; W. Uruszczak, *Historia państwa i prawa polskiego*, t. 1 (966–1795), Warszawa 2010, s. 67.
22. Zob. *Magistri Vincentii episcopi cracoviensis Chronica Polonorum*, wyd. A. Przędziecki, Kraków 1862, s. 172–175; Mistrz Wincenty Kadłubek, *Kronika polska*, przekł. i oprac. B. Kürbis, Wrocław 2003, s. 192–194.
23. J. Banaszkiwicz, *Polskie dzieje bajeczne Mistrza Wincentego Kadłubka*, Wrocław 2002, s. 328.
24. Zob. W. Uruszczak, *Następstwo tronu...*, dz. cyt., s. 16.
25. Por. J. Banaszkiwicz, *Polskie dzieje bajeczne...*, dz. cyt., s. 334.

provincję krakowską i władzę zwierzchnią. Kazimierz Sprawiedliwy potrafił utrzymać Kraków, chociaż zasada senioratu bardzo mu ciążyła, ponieważ nie był najstarszy w rodzie²⁶. Po śmierci Kazimierza jego potomkowie często władali Krakowem, w myśl zasady, że prawa do sukcesji tronu rosną, jeśli władcą był ojciec — stanowiło to silniejszy argument niż starszeństwo w rodzie²⁷.

Przez dziesięciolecia toczyła się dyskusja o miejscu elekcji w ustroju państwa piastowskiego. Oswald Balzer uważał elekcyjność tronu w czasach Piastów za zjawisko marginalne²⁸. Podobne stanowisko zajmował Stanisław Kutrzeba: „Zdarzało się niejednokrotnie [...] iż przychodziło do elekcji władcy przez rycerstwo. Elekcyje takie nieraz wprost łamały prawo, usuwały od tronu uprawnionego. Niekiedy znowu, jeśli brakowało uprawnionego, tj. jeśli nie było synów lub wnuków, a z bocznych krewnych książę nie wyznaczył zastępcy, elekcyja zastępowała niejako brak objawu woli ze strony tego, po kim zostało dziedzictwo, stawała się tylko dezygnacją osoby, ale wyłącznie z pośród tych, którzy mieli już hipotetyczne prawo do tronu, nie wychodziła więc wtedy poza to grono”²⁹. Jan Adamus zwrócił z kolei uwagę na różne rozumienie „elekcji”, od sformalizowanych wieców wyborczych po nieokreślone bliżej „uznanie”. W każdym razie elekcja zawsze miała wyrażać wolę górnych warstw społeczeństwa³⁰. Zygmunt Wojciechowski wskazywał na powiązania dziedziczności i elekcyjności w formie tak zwanej elekcji potwierdzającej, gdy dochodziło do confirmacji następcy desygnowanego przez uprzedniego panującego: „W szczególności desygnacja poprzednika, wskazująca na jednego z dziedziców tzw. hipotetycznych, wiązała się z następującą po desygnacji elekcją. Elekcja ta nie tworzyła tytułu władczego; potwierdzała jedynie wolę poprzednika, niemniej jednak była wyrazem formalnego wdzierania się czynnika społecznego w zakres uprawnień dotąd prawnie mu obcy”³¹. Jan

26. Por. J. Banaszkiewicz, *Polskie dzieje bajeczne...*, dz. cyt., s. 322.

27. Por. J. Banaszkiewicz, *Polskie dzieje bajeczne...*, dz. cyt., s. 317.

28. Zob. O. Balzer, *Sprawa następstwa...*, dz. cyt., passim; O. Balzer, *O następstwie tronu...*, dz. cyt., s. 47–64. „[...] nie jest ona [elekcja — przyp. autora] jeszcze podówczas zasadą prawną, lecz owszem przejawem bezprawia, zjawiskiem rewolucyjnym; a powtóre, nawet jako taka, nie dotyka w niczem sprawy zwykłego dziedziczenia w dzielnicach, lecz tylko następstwa w pryncypat” (O. Balzer, *O następstwie tronu...*, dz. cyt., s. 51–52). Zob. J. Adamus, *Dziedziczność tronu*, dz. cyt., s. 436.

29. S. Kutrzeba, *Historia ustroju Polski w zarysie*, t. 1: *Korona*, Lwów 1920, s. 40.

30. Zob. J. Adamus, *O monarchii Gallowej*, Warszawa 1952, s. 105.

31. Z. Wojciechowski, *Państwo polskie w wiekach średnich. Dzieje ustroju*, Poznań 1945, s. 85–86; Zob. także: Z. Wojciechowski, *Wewnętrzne i zewnętrzne przyczyny*

Baszkiewicz podkreślił współistnienie i wzajemne ścieranie się dwóch zasad następstwa tronu, to jest dziedziczności i elekcyjności³². Poglądy tego historyka przyjął Juliusz Bardach. Funkcjonowaniu zasad elekcyjności i dziedziczności miał – według niego – sprzyjać wzrost znaczenia możnowładztwa (które mogło niewygodnego dla siebie władcę usunąć) i osłabienie władzy książęcej w XIII wieku³³. Zdaniem Bardacha elekcje miały polegać na wyborze na panującego przedstawiciela spośród męskich reprezentantów ówczesnej dynastii. Historyk wyodrębnił elekcje solenne (czyli formalne), dokonywane na wiecu i elekcje faktyczne, gdzie o wyniku decydowała ostatecznie walka zbrojna. Zdarzało się, że kandydaci do tronu umacniali swoje szanse przez desygnację dokonywaną przez poprzedniego panującego³⁴. Marian Kallas był zdania, że przy powoływaniu na tron stosowano system mieszany, w którym to nad zasadą dziedziczności stopniowo zaczęła zyskiwać przewagę elekcyjność, przy zachowaniu dynastycznej ciągłości³⁵. Elekcje miały sprzyjać procesowi jednoczenia się rozbitej na dzielnice Polski³⁶. Traktowane były jako przejaw narodzin stosunków o charakterze publiczno-prawnym, a zarazem początków prawa publicznego i nowoczesnej koncepcji państwa³⁷.

Niewątpliwy wpływ na podziały kraju i stworzenie systemu dziedziczenia władzy wywarł tzw. statut Bolesława Krzywoustego. Od czasów wprowadzenia zasad statutu „niezależnie od tego, ilu będzie w kolejnych generacjach spadkobierców z racji utworzenia instytucji wielkiego księcia, państwo Piastów po raz pierwszy trwale, bo w oparciu o nowe zasady ustrojowe stało się monarchią”³⁸. Jedną z najważniejszych zasad statutu została złamana już w 1146 roku, a więc zaledwie 8 lat po śmierci Krzywoustego, kiedy tzw. obóz juniorów wygnał z kraju Władysława, najstarszego z synów Bolesława.

ustalenia się tronu elekcyjnego w Polsce, w: Z. Wojciechowski, *Studia historyczne*, Warszawa 1955, s. 388–389; J. Adamus, *Dziedziczność tronu*, dz. cyt., s. 436.

32. Zob. J. Baszkiewicz, *Powstanie zjednoczonego państwa polskiego na przełomie XIII i XIV wieku*, Warszawa 1954, s. 369–376.
33. Zob. J. Bardach, *Historia państwa i prawa polskiego*, t. 1: *Do połowy XV wieku*, Warszawa 1964, s. 123–124.
34. Zob. J. Bardach, *Historia państwa...*, dz. cyt., s. 246–247.
35. Zob. M. Kallas, *Historia ustroju Polski – X–XX w.*, Warszawa 2001, s. 21.
36. Por. J. Bardach, *Historia państwa...*, dz. cyt., s. 439.
37. Por. W. Uruszczak, *Formy dawnego państwa polskiego. Uwagi dyskusyjne*, CP-H 45 (1993) z. 1–2, s. 407–417; J. Matuszewski, *Polska monarchia patrymonialna – opis średniowiecznej rzeczywistości czy produkt dziewiętnastowiecznej historiografii?*, w: *Król w Polsce XIV i XV wieku*, red. A. Marzec, M. Wilamowski, Kraków 2004, s. 137–153.
38. J. Osiński, *Statut Bolesława...*, dz. cyt., s. 230.

W oddaniu zwierzchniej władzy nowemu princepsowi, Bolesławowi Kędzierzawemu, uwidoczniły się wpływy możnych, bez poparcia których niemożliwe było pokonanie Władysława³⁹. Pierwszym władcą z wyboru był Kazimierz Sprawiedliwy, który objął tron w 1177 roku po usunięciu Mieszka III Starego⁴⁰. Kadłubkowy opis wyboru następcy otrutego w 1194 roku Kazimierza Sprawiedliwego nie pozostawia wątpliwości, że zasadą, jaką się kierowano, powołując na tron Leszka Białego (a więc syna Kazimierza), była elekcja⁴¹. Mieszko III Stary, który pokonał Leszka Białego w walce o Kraków, swoje ponowne panowanie opierał na decyzji możnych, a więc także elekcji⁴². „Rządzący w Krakowie Piastowie dążyli do przekształcenia tronu krakowskiego w dziedziczny. Zabiegał o to sam Leszek Biały, który stosowne przyrzeczenie dostał od Mieszka Starego, ale nie zostało ono wykonane. Droga do zapewnienia dziedzictwa była adopcja (usynowienie), która w przypadku bezdzietności danego władcy dawała adoptowanemu pełnię praw do sukcesji po adoptującym władcy”⁴³. Poparciu części możnych małopolskich – a właściwie intrydze uknutej przez wojewodę krakowskiego Mikołaja i jego obóz polityczny – swój wybór na pryncypacki tron po śmierci Mieszka Starego zawdzięczał jego syn, Władysław Laskonogi. Mamy więc kolejny przykład elekcji, złączonej z prawami dziedzicznymi Piastów⁴⁴.

Wacław Uruszczak uznał, że elekcja w księstwie krakowsko-sandomierskim stała się trwałą instytucją polityczno-prawną. W obsadzie tronu liczyły się dziedziczne prawa Piastów, a dziedziczność była umacniana przez inne tytuły do tronu, jak adopcja, desygnacja czy układ na przeżycie. Tytuły te z kolei albo prowadziły do elekcji za życia albo były podstawą do elekcji potwierdzającej⁴⁵. Roman Sobotka zwrócił uwagę na bliski związek desygnacji

39. Por. M. Biniś-Szkopek, *Bolesław Kędzierzawy*, Poznań 2014, s. 84–85.

40. Por. K. Mejer, *O sposobach...*, dz. cyt., s. 62; W. Uruszczak, *Następstwo tronu...*, dz. cyt., s. 19; T. Jurek, *Druga monarchia piastowska*, w: T. Jurek, E. Kizik, *Historia Polski...*, dz. cyt., s. 113–114; J. Dobosz, *Kazimierz II Sprawiedliwy*, Poznań 2014, s. 101–127.

41. Por. W. Uruszczak, *Następstwo tronu...*, dz. cyt., s. 20; J. Bieniak, *Polska elita polityczna XII wieku (Część I: Tło działalności)*, w: *Spółeczeństwo Polski średniowiecznej*, t. 2, red. S. K. Kuczyński, Warszawa 1982, s. 46–47.

42. Por. *Magistri Vincentii...*, dz. cyt., s. 211–214; Mistrz Wincenty Kadłubek, *Kronika...*, dz. cyt., s. 239–243; W. Uruszczak, *Następstwo tronu...*, dz. cyt., s. 20; T. Jurek, *Druga monarchia...*, dz. cyt., s. 115–116.

43. W. Uruszczak, *Następstwo tronu...*, dz. cyt., s. 21.

44. Por. M. Przybył, *Władysław Laskonogi...*, dz. cyt., s. 56–66.

45. Zob. W. Uruszczak, *Następstwo tronu...*, dz. cyt., s. 33. Elekcję potwierdzającą Jan Baszkiewicz nazwał elekcją „prawną”, mającą miejsce zwykle po bezpotomnej

i adopcji. Świadczy o nim tekst Długosza, który Leszka Czarnego nazwał bliskim krewnym Bolesława, i dlatego został adoptowany iznaczony na następcę⁴⁶. Dodatkowo kanonik krakowski przywołał elekcję potwierdzającą jako kolejny tytuł do książęcego stolca. Po informacji o śmierci i pogrzebie Bolesława Wstydlwego czytamy: „Successit Boleslao Pudico nepos illius ex fratre patruale germano Kazimiro duce Cuyawiensi Lestko Niger Siradiensis dux tam Pauli Cracoviensis episcopi quam omnium baronum militarium uniformi concordia, et quod duces Boleslaum Pudicum stricciori consaguinitate cingtingeret et ab eo adoptatus et designatus successor fuerat, et quod princeps frugi et comis principatuque dignus habitus electus est”⁴⁷. Jerzy Wyrozumski o tytułach prawnych Leszka Czarnego napisał: „Adopcja jest raczej domysłem Długosza, natomiast prawdopodobna wydaje się desygnacja, którą następnie – po śmierci księcia – potwierdziła elekcja”⁴⁸. Były jednak przypadki usynowienia przed tym, które Długosz datował na rok 1265⁴⁹, więc i adopcja księcia sieradzkiego przez Wstydlwego jest możliwa. Należy również pamiętać o bliskim pokrewieństwie łączącym Wstydlwego i Leszka Czarnego. Leszek był synem Kazimierza Konradowica, stryjecznego brata Bolesława⁵⁰.

Nie bez powodu także Bolesław Wstydlwy ożenił Leszka Czarnego z Gryfiną. Nieprzypadkowo Długosz – w przytoczonym fragmencie *Roczników* – informację o ślubie umieścił bezpośrednio po przekazie o uczynieniu

- śmierci monarchy – por. W. Uruszczak, *Następstwo tronu...*, dz. cyt., s. 373.
46. Zob. R. Sobotka, *Powoływanie władcy...*, dz. cyt., s. 78, 80. Por. J. Bardach, B. Leśnodorski, M. Pietrzak, *Historia ustroju i prawa polskiego*, Warszawa 1993, s. 62 – tu adopcja została uznana za „szczególną formę desygnacji”.
47. DHn, lib. 7, s. 207. „Następcą po Bolesławie Wstydlwym został książę sieradzki Leszek Czarny, syn jego stryjecznego brata, księcia kujawskiego Kazimierza, za jednomyślną zgodą zarówno biskupa krakowskiego Pawła, jak i wszystkich panów i rycerzy. Wybrano go zarówno dlatego, że był bliskim krewnym Bolesława Wstydlwego i że został przez niego adoptowany i wyznaczony na następcę, jak i dlatego, że uchodził za księcia gospodarnego, łagodnego i godnego tronu książęcego” (DHn pol., ks. 7, s. 263). Interesujący jest fakt, że Oswald Balzer, omawiając przypadki adopcji wśród Piastów, pominął *casus* adopcji Leszka Czarnego, pomimo że znał treść *Roczników* – zob. O. Balzer *O następstwie tronu...*, dz. cyt., s. 39–44.
48. J. Wyrozumski, *Dzieje Polski...*, dz. cyt., s. 233.
49. Zob. KDKK, cz. 1, nr 19 = KDW, t. 1, nr 122; O. Balzer, *O następstwie tronu...*, dz. cyt., s. 39–44.
50. Por. O. Balzer, *Genealogia Piastów*, Kraków 1895, s. 279–281, 291–295, 331; K. Jasiński, *Rodowód Piastów małopolskich i kujawskich*, Poznań 2001, s. 43–44, 56–57, 95–97; *Genealogia. Tablice*, oprac. W. Dworzaczek, Warszawa 1959, Tablica 3. Książęta małopolscy i kujawscy oraz królowie polscy z domu Piastów i z domu Andegawskiego (Anjou).

Leszka przez Bolesława swoim sukcesorem. Gryfina była córką bana Maczwy i Sławonii Rościszława i jednocześnie siostrzenicą księżnej krakowskiej Kingi (matką Gryfiny była Anna, córka Beli IV)⁵¹. Małżeństwo uczyniło sieradzkiego księcia powinowatym najważniejszych władców naszej części Europy. Kiedy żona w prawdziwie skandalicznych okolicznościach odeszła od Leszka (publicznie zarzuciła mężowi niemoc i obojętność w sprawach damsko-męskich) i zamieszkała w Krakowie⁵², Wstydlivy czynił starania, aby pogodzić skłóconą sieradzką parę książęcą. Według relacji Długosza 6 sierpnia 1275 roku Bolesław Wstydlivy w towarzystwie swoich dostojników przywiózł z powrotem do Sieradza Gryfinę (po 4-letniej separacji) i zadbał o poprawne ułożenie relacji między małżonkami⁵³. Zdaniem Żmudzkiego, tylko za obietnicę przyszłego panowania w Krakowie ambitna Gryfina zgodziła się powrócić do męża⁵⁴. Z dużym prawdopodobieństwem śmiałe wystąpienie sieradzkiej księżnej na forum publicznym miało swoje „polityczne” korzenie. Leszek Czarny przez długi czas – wraz z Bolesławem Wstydlivym – znajdował się w obozie prowęgierskim w tzw. konflikcie o spadek po Babenbergach. W 1271 roku sieradzki władca miał zacząć popierać czeskiego króla Przemysła Ottokara II. Możliwe, że powodem takiego kroku była utrata przez brata Leszka – Ziemomysła – Kujaw, a to wskutek buntu własnych poddanych i najazdu Bolesława Pobożnego (także zwolennika „opcji” prowęgierskiej). Pomocy w odzyskaniu Kujaw bracia poszukiwali na dworze praskim. Być może nawet w lipcu 1271 roku Leszek i Ziemomysł osobiście przybyli z prośbą o pomoc na dwór praski. Przemysł Ottokar II jednak nie chciał się angażować w sprawy polskie. Gryfina mogła zacząć obawiać się reakcji wujostwa na krok męża i mogła zacząć tracić nadzieję na tron krakowski, stąd taka ostentacyjna reakcja. Kiedy zaś zaczęły poprawiać się relacje krakowskiego dworu z Czechami, Wstydlivy pogodził parę sieradzką⁵⁵. Ojcowskie podejście Bolesława

51. Por. *Genealogia. Tablice...*, dz. cyt., Tablica 3; P. Żmudzki, *Studium podzielonego Królestwa...*, dz. cyt., s. 191; K. Jasiński, *Rodowód Piastów...*, dz. cyt., s. 99–104.
52. Por. *Ueber Formelbücher, zunächst in Bezug auf böhmische Geschichte*, von F. Palacky, Prag 1842, s. 285, nr 48; *Rocznik Traski*, dz. cyt., s. 841; DHn, lib. 7, s. 173; DHn pol., ks. 7, s. 219; P. Żmudzki, *Studium podzielonego Królestwa...*, dz. cyt., s. 249.
53. Zob. DHn, lib. 7, s. 173; DHn pol., ks. 7, s. 219; P. Żmudzki, *Studium podzielonego Królestwa...*, dz. cyt., s. 249–250; także: *Rocznik Traski*, dz. cyt., s. 842–843 (pod 1274 r.).
54. Zob. P. Żmudzki, *Studium podzielonego Królestwa...*, dz. cyt., s. 250.
55. Zob. P. Żmudzki, *Studium podzielonego Królestwa...*, dz. cyt., passim; S. Szczur, *Historia Polski...*, dz. cyt., s. 316; T. Jurek, *Przełomowy wiek...*, dz. cyt., s. 184; P. Jędrzejewska, *Leszek Czarny i Gryfina – skandal polityczny czy obyczajowy? Karta z dziejów stosunków polsko-węgierskich i polsko-czeskich w II połowie XIII wieku*,

i jego troska o małżeństwo Leszka Czarnego zapewne wynikały z desygacji sieradzkiego księcia na dziedzica krakowskiego tronu⁵⁶.

Bolesław Wstydlivy angażował Leszka Czarnego – zapewne z myślą o przygotowaniu go do objęcia stołecznego tronu – w sprawy prowadzonej przez siebie polityki zagranicznej. Leszek Czarny został wymieniony obok Bolesława Wstydliviego jako sojusznik króla węgierskiego Beli IV, który układał się ze zbuntowanym synem Stefanem⁵⁷. Już w latach 50. książę krakowski włączył się we wspomniany już wielki konflikt o spadek po wygasłej w Austrii dynastii Babenbergów, jaki wybuchł między Węgrami a Czechami⁵⁸. Mimo niepowodzeń Węgrów w Austrii Bolesław Wstydlivy wiernie stał przy dynastii Arpadów. Kiedy w 1270 roku wznowiono wojnę o spadek po Babenbergach, zorganizował wyprawę dywersyjną na księstwo wrocławskie, którego władca był sojusznikiem króla czeskiego. W wyprawie udział wzięli: Leszek Czarny, Konrad II czerski i Bolesław Pobożny wielkopolski⁵⁹.

W 1271 roku działania wojenne związane z wojną o spadek po Babenbergach nie ominęły również ziem polskich. Sprzymierzeni ze Stefanem V książę krakowski Bolesław Wstydlivy, książę wielkopolski Bolesław Pobożny, Leszek sieradzki i Konrad czerski, wspierani przez Rusinów, a także prawdopodobnie Litwinów i Kumanów, najechali zbrojnie księstwo wrocławskie, rządzone przez sojusznika króla Czech – Henryka IV Probusa, który przypuszczalnie był w tym czasie nieobecny, gdyż uczestniczył w wyprawie wojennej na Węgry. Bolesław Wstydlivy spustoszył Śląsk, złupił dobra biskupa wrocławskiego i lubuskiego, a przy tym: „multi sunt occisi, plures vulnerati et innumerabiles Christi fideles iuvenes et virgines, senes cum

w: *Polska i jej sąsiedzi na przestrzeni wieków*, red. W. Skóra, A. Teterycz-Puzio, Słupsk 2017, s. 36–39; P. Rabiej, *Gryfina*, w: *Poczet władczyń Polski*, red. B. Czwojdrak, Kraków 2017, s. 157–158; B. Śliwiński, *Ziemiomysł Inowrocławski*, Kraków 2017, passim.

56. Por. P. Żmudzki, *Studium podzielonego Królestwa...*, dz. cyt., s. 193.

57. Zob. *Regesta diplomatica nec non epistolaria Bohemiae et Moraviae*, opera J. Emler, pars 2 (1253–1310), Praegae 1882, nr 513; O. Halecki, *Powołanie księcia Władysława Opolskiego na tron krakowski w 1273 r.*, KH 27 (1913), s. 231.

58. Zob. *Kronika halicko-wołyńska (kronika Romanowiczów)...*, dz. cyt., s. 334–349; *Kronika halicko-wołyńska. Kronika Romanowiczów...*, dz. cyt., s. 189–192; DHn, lib. 7, s. 94; DHn pol., ks. 7, s. 116; B. Włodarski, *Polska i Ruś 1194–1340*, Warszawa 1966, s. 142–143; S. Szczur, *Historia Polski...*, dz. cyt., s. 266.

59. Por. B. Włodarski, *Polska i Ruś...*, dz. cyt., s. 153; S. Szczur, *Historia Polski...*, dz. cyt., s. 267.

iunioribus in captivitate miserabiliter sunt abducti”⁶⁰. Leszek Czarny – czynnie zaangażowany w wydarzenia na Pomorzu i Kujawach – osobiście udziału w wyprawie nie brał, ale przysłał siły zbrojne na czele z sieradzkimi dostojnikami: wojewodą Sieciechem, kasztelanem Przedwojem czy cześnikiem Sędziwojem⁶¹. Po próbie opanowania Krakowa w 1273 roku przez Władysława opolskiego Leszek Czarny – obok Konrada czerskiego i Bolesława Pobożnego – wspomagał Bolesława Wstydliviego w odwetowym najeździe na Opolszczyznę⁶². Ostatni etap walki o spadek po Babenbergach rozegrał się bez osobistego udziału księcia krakowskiego⁶³.

Można przedstawić pewne argumenty przemawiające za udziałem możnych małopolskiej dzielniczycy w przeforsowaniu decyzji Wstydliviego o uczynieniu swoim dziedzicem księcia sieradzkiego. 10 sierpnia 1265 roku na wiecu w Sieradzu, któremu przewodził Leszek Czarny, obecni byli dwaj przedstawiciele władcy krakowskiego: Falisław, kasztelan sandomierski, oraz Bernard, kasztelan zawichojski (w testacji dokumentu wydanego przez władcę dla klasztoru Norbertanów w Witowie jako pierwszy). Miała to być *sui generis* elekcja *vivente duce*⁶⁴. Według Żmudzkiego możni księstwa krakowsko-sandomierskiego mieli pozytywnie odnieść się do kwestii sukcesji. Szczególnie duże poparcie do pomysłu oddania tronu Leszkowi Czarnemu wyraził biskup krakowski Prandota Odrowąż, a więc najważniejszy przedstawiciel Kościoła w państwie Bolesława V. „W latach sporu o testament Boguszy blisko współpracował on z Wolimirem. We wrześniu 1262 roku Prandota aktywnie uczestniczył w synodzie sieradzkim. Prawdopodobnie jednym z celów tego synodu była legalizacja łączyckiej uzurpacji Leszka Czarnego”⁶⁵. Powodem sympatii Prandoty do Kazimierzowica miał być jego

60. G. A. Stenzel, *Urkunden zur Geschichte des Bisthums Breslau im Mittelalter*, Breslau 1845, s. 37, nr 31; O. Halecki, *Powołanie księcia Władysława...*, dz. cyt., s. 233–234.
61. Zob. KDW, t. 1, nr 611; P. Żmudzki, *Studium podzielonego Królestwa...*, dz. cyt., s. 215.
62. Zob. *Rocznik Traski*, dz. cyt., s. 842; DHn, lib. 7, s. 184–185; DHn pol., ks. 7, s. 234–235.
63. Por. A. Barciak, *Polacy w bitwie pod Suchymi Krutami. Przegląd literatury, przedstawienie problemu*, „Prace Naukowe Uniwersytetu Śląskiego. Prace Historyczne” 4 (1975) nr 72, passim. Zob. także: *Kronika Františka Pražského*, wyd. J. Emler, w: *Fontes rerum Bohemicarum*, t. 4, Praha 1884, s. 351; A. Barciak, *Czechy a ziemie południowej Polski w XIII oraz w początkach XIV wieku*, Katowice 1992, s. 94.
64. Por. Z. Mazur, *Studia nad kancelarią księcia Leszka Czarnego*, Wrocław 1975, s. 188–190, nr 1; P. Żmudzki, *Studium podzielonego Królestwa...*, dz. cyt., s. 193.
65. *Dokumenty kujawskie i mazowieckie przeważnie z XIII w.*, wyd. B. Ulanowski, Kraków 1888, s. 200–201, nr 28; P. Żmudzki, *Studium podzielonego Królestwa...*, dz. cyt., s. 193.

sposób sprawowania władzy wraz z episkopatem. Nie bez znaczenia było także rozsiadlenie Odrowążów w okolicach Sieradza⁶⁶. Do zwolenników Leszka Czarnego, jako następcy krakowskiego tronu, Żmudzki zaliczył członków rodu Rawitów, do którego należeli Sięgniew i Warsz. Prawdopodobnie mieli oni majątki w dzielnicy sieradzkiej. Dodatkowo żoną Warsza Rawity była Petrumiła, córka Wisława Odrowąża, a więc krewnego biskupa Prandoty⁶⁷. Według wspomnianego historyka w państwie Leszka Czarnego majątek miał także posiadać Mikołaj Mściwojowic, który w momencie adopcji Kazimierzowica ponownie – po kilku latach politycznej banicji z Małopolski – sprawował urząd wojewody krakowskiego. Wielu zatem dostojników księstwa krakowsko-sandomierskiego zainteresowanych było bliższymi związkami z Leszkiem Czarnym i mieli osobiste powody, aby popierać adopcję uzynioną przez Bolesława V⁶⁸. W kwestii posiadania majątków przez wymienionych wyżej możnych ostrożnie jednak należy odnieść się do poglądu Żmudzkiego dotyczącego posiadłości Mściwojowica. Historyk zaliczył tego dostojnika do rodu Pobogów⁶⁹. Ród ten z pewnością posiadał dobra w ziemi sieradzkiej⁷⁰. Samego Mikołaja Franciszek Piekosiński przypisał do rodu Lubowlitów, Stosław Łagunado – do Pobogów, natomiast Janusz Bieniak⁷¹, Kasper Niesiecki⁷², a także Błażej Śliwiński uznali go za Lisa⁷³. Na pieczęciach Mikołaja i jego ojca znajduje się wyobrażenie półpierścienia z krzyżem

66. Por. P. Żmudzki, *Studium podzielonego Królestwa...*, dz. cyt., s. 193–194. Zob. także: K. Górski, *Ród Odrowążów w wiekach średnich*, „Rocznik Polskiego Towarzystwa Heraldycznego we Lwowie” 8 (1926/27), s. 54–55.
67. Zob. *De vita et miracula Sancti Jacchonis*, wyd. L. Ćwikliński, w: MPH, t. 4, Lwów 1884, s. 873–874; B. Śliwiński, *Krąg krewniaczy biskupa krakowskiego Iwona Odrowąża*, „Zeszyty Naukowe Wydziału Humanistycznego Uniwersytetu Gdańskiego. Historia” 1984 nr 14, s. 52–53; J. Wroniszewski, *Ród Rawiczów w wiekach średnich*, w: *Genealogia. Studia nad wspólnotami krewniaczymi i terytorialnymi w Polsce średniowiecznej na tle porównawczym*, red. J. Hertel, J. Wroniszewski, Toruń 1987, s. 80–81; P. Żmudzki, *Studium podzielonego Królestwa...*, dz. cyt., s. 194.
68. Zob. P. Żmudzki, *Studium podzielonego Królestwa...*, dz. cyt., s. 194.
69. Zob. P. Żmudzki, *Studium podzielonego Królestwa...*, dz. cyt., s. 194.
70. Por. A. Szymczakowa, *Szlachta sieradzka w XV wieku. Magnifici et generosi*, Łódź 1998, passim; A. Szymczakowa, *Nobiles Siradienses. Rody Porajów, Pomianów, Gryfów, Kopaczów i Pobogów*, Warszawa 2011, s. 433–477.
71. Por. B. Wyrozumska, *Mikołaj*, w: *Polski słownik biograficzny*, t. 21, Wrocław–Warszawa–Kraków–Gdańsk 1976, s. 83.
72. *Herbarz polski Kaspra Niesieckiego SJ*, powiększony dodatkami z późniejszych autorów, rękopismów, dowodów urzędowych, wyd. J. N. Bobrowicz, t. 6, Lipsk 1841, s. 128.
73. B. Śliwiński, *Mikołaj Mściwojowic. Przyczynek do badań nad rodem Lisów*, „Rocznik Gdański” 39 (1979) z. 1, s. 78; por. B. Wyrozumska, *Mikołaj*, dz. cyt., s. 83.

u góry⁷⁴. Wyobrażenie to może odpowiadać XV-wiecznemu opisowi herbu Lubowla, jednak powszechna zmienność znaków rozpoznawczych w okresie przedheraldycznym i podobieństwo tego wyobrażenia do wielu innych nie pozwala na pewny wniosek. Moim zdaniem najmocniejsze dowody przemawiają za przynależnością Mikołaja do rodu Lisów. Nie znam dóbr Mikołaja położonych w ziemi sieradzkiej. Z pewnością posiadał on majątek w ziemi krakowskiej – źródłowo znamy Dziewin koło Bochni, zamieniony na Zabłocie koło Wieliczki⁷⁵ – oraz w ziemi łęczyckiej i na Kujawach. W tej ostatniej dzielnicy Mikołaj posiadał razem z braćmi wieś Siodłkowo, którą tuż przed rokiem 1266 nadali oni klasztorowi miechowskiemu⁷⁶. Warta rozważenia jest kwestia istnienia ewentualnego oporu możnych wobec desygnacji Leszka Czarnego na następcę Bolesława.

Zdaniem Długosza (który pod rokiem 1265, pisząc o adopcji Leszka akcentował, że doradcy krakowskiego księcia popierali jego decyzję w kwestii następstwa tronu, ponieważ dostrzegali przymioty sieradzkiego władcy) jedną z przyczyn próby obalenia rządów Bolesława Wstydliwego w 1273 roku było wyznaczenie przez monarchę na swojego sukcesora Leszka Czarnego bez zgody rycerstwa⁷⁷. Wcześniejsze – a więc i bardziej wiarygodne źródła – nie wspominają o niechęci możnych do Kazimierzowica. Oskar Halecki uważał, że bunt przeciwko Bolesławowi V z 1273 roku i wystąpienia przeciwko Leszkowi Czarnemu za krakowskiego panowania tego władcy wywołane zostały przez tych samych możnych (zwłaszcza przedstawicieli rodu Toporów), a przyczyną wszystkich rebelii była ogólnie pojmowana niechęć do księcia z Sieradza⁷⁸. Rycerstwu miała się nie podobać samodzielna decyzja Wstydliwego o naznaczeniu swego następcy bez ich zgody. Z poglądami Haleckiego, zarówno co do uczestnictwa Toporów w buncie, jak i jego przyczyn, zupełnie nie zgadza się Piotr K. Wojciechowski. Historyk ten zwrócił również uwagę, że Toporowie mieli posiadłości na północ od Krakowa i w ziemi

74. Por. F. Piekosiński, *Pieczęcie polskie wieków średnich*, t. 1, Kraków 1899, s. 107, nr 113; B. Wyrozumska, *Mikołaj*, dz. cyt., s. 83.

75. B. Wyrozumska, *Mikołaj*, dz. cyt., s. 83.

76. Zob. *Dokumenty kujawskie i mazowieckie...*, dz. cyt., s. 205–206.

77. Zob. DHn, lib. 7, s. 182; DHn pol., ks. 7, s. 231. O buncie zob. K. Supernak, *Kilka uwag o powołaniu księcia Władysława Opolskiego na tron krakowski w 1273 roku*, *ŚPiP* 8 (12) (2016), s. 132–166.

78. Por. O. Halecki, *Powołanie księcia Władysława...*, dz. cyt., s. 257.

sandomierskiej, a to nie narzuca związków gospodarczych z księstwem opolskim⁷⁹. Wojciechowski sygnalizuje utworzenie odrębnych ugrupowań politycznych w małopolskiej dzielnicy. W obliczu bezpotomności Leszka Czarnego różni przedstawiciele piastowskiej dynastii szukali popleczników swoich interesów wśród małopolskich rycerzy. Większość możnych, która chciała wprowadzić w 1285 roku na tron Konrada czerskiego, posiadała wysokie godności w ziemi sandomierskiej. Wśród nich byli główni uczestnicy buntu przeciwko Leszkowi Czarnemu. Wspomnieć tu należy zwłaszcza Ottona, wojewodę sandomierskiego, i Janusza, kasztelana krakowskiego, choć w roku 1283 jeszcze wojewodę sandomierskiego. Oprócz nich byli jeszcze: Marek, kasztelan sandomierski, Jan Abramowic, kasztelan lubelski, Strzesław, kasztelan połaniecki, Grot, podkomorzy sandomierski, i Piotr, kasztelan małogoski. Starania o poparcie rodu Toporów najlepiej świadczą o jego pozycji i znaczeniu w dzielnicy małopolskiej. Poza tym jeśli przyczyna buntu z 1273 roku chociaż w niewielkim stopniu tkwiła w niechęci możnych do osoby Leszka Czarnego jako następcy Wstydliwego, to należałoby zapytać, co w 1275 roku, a więc w dwa lata po rebelii, na dworze sieradzkim robił ówczesny wojewoda sandomierski Janusz Nawojowic z Toporów⁸⁰? Poglądów Oskara Haleckiego co do przyczyn buntu, a co zatem idzie, utożsamienia zdrajców z 1273 roku z tymi, którzy wypowiedzieli władcy posłuszeństwo za Leszka Czarnego, nie da się więc utrzymać.

Odnośnie do osoby Leszka Czarnego warto zwrócić uwagę na zaakcentowane przez Wojciecha Drelicharza poglądy autora powstałej w latach 80. XIII wieku śląskiej *Kroniki polskiej*. Mianowicie, w odróżnieniu od innych władców krakowskich, nazywanych przez kronikarza „monarchami” i „pincepsami”, Leszek był określany tylko z imienia. Dziejopis nie wspominał o elekcji Kazimierzowica na tron krakowski. Z perspektywy śląskiego autora *Kroniki* potomek Henryka Brodatego miał większe prawa do korony niż wnuk Konrada Mazowieckiego⁸¹.

79. Zob. P. K. Wojciechowski, *Ugrupowania polityczne w ziemiach krakowskiej i sandomierskiej w latach 1280–1286*, PH 70 (1979) z. 1, s. 68.

80. Por. P. Żmudzki, *Studium podzielonego Królestwa...*, dz. cyt., s. 251.

81. Por. W. Drelicharz, *Idea zjednoczenia Królestwa w średniowiecznym dziejopisarstwie polskim*, Kraków 2012, s. 230; zob. *Kronika polska (Chronica Polonorum)*, wyd. L. Ćwikliński, w: MPH, t. 3, s. 643; *Regni Poloniae Documenta rerum gestarum MCCCLXVIII–MCCCLXXXV*, tłum. G. K. Walkowski, Bydgoszcz–Warszawa 2015, s. 323.

Istnieją poważne przesłanki, by uznać za fakt manifestowanie praw dziedzicznych do Krakowa przez innego niż Leszek Czarny potomka Konrada Mazowieckiego. Chodzi mianowicie o osobę Konrada II czerskiego.

Jak wyżej wspomniano, Konrad II uczestniczył wspólnie z Bolesławem Wstydlwym w wyprawach na ziemię wrocławską⁸². Pojawiła się teoria, jakoby udział w polityce zagranicznej Wstydlwego Konrad traktował jako uzyskanie szansy na schedę po krakowskim władcy. W tym czasie miały ulec ochłodzeniu stosunki Bolesława z Leszkiem Czarnym, co chwilowo sprzyjało wzmocnieniu pozycji Konrada czerskiego jako potencjalnego następcy tronu. W lipcu 1271 roku – o czym wyżej wspomniano – Leszek Czarny i jego brat Ziemomysł w tzw. konflikcie o spadek po Babenbergach mieli być stronnikami nie Bolesława Wstydlwego i Węgier, lecz Przemysła Ottokara, co zdaniem Żmudzkiego oznaczało chwilowe zerwanie ustaleń dotyczących przejścia tronu po Wstydlwym w ręce księcia sieradzkiego⁸³. Agnieszka Teterycz-Puzio za wspomnianym badaczem uznała, że „Konrad II mógł odegrać też jakąś rolę w wydarzeniach w Małopolsce w 1273 r.”⁸⁴. Rebelia, która wówczas wybuchła, miała być odpowiedzią możnych na kandydaturę Konrada II jako następcy Bolesława Wstydlwego⁸⁵. Na jesień 1273 roku zarówno Leszek Czarny, jak i Konrad czerski uczestniczyli w wyprawie odwetowej na ziemię Władysława Opolskiego⁸⁶. Krakowski monarcha znów był w dobrych relacjach z władcą Sieradza, co miało oddalić szanse na spełnienie Konradowych marzeń o panowaniu w krakowskim grodzie. Nie ma jednak silniejszych przesłanek źródłowych, aby twierdzić, że faworyzowanie Konrada przez Bolesława V było powodem buntu możnych w 1273 roku. Nie ma także bezpośrednich dowodów na bezwzględne odsunięcie Leszka Czarnego od planowanej sukcesji.

Ambicje polityczne Konrada II miały się wyrażać w wyobrażeniach sfragistycznych. Konrad miał używać pieczęci pieszej z wyobrażeniem rycerza w zbroi z hełmem, pochodzącej prawdopodobnie z roku 1271⁸⁷. Pieczęć Konrada mogła być wzorowana na pieczęci Bolesława Wstydlwego z wyobrażeniem

82. Por. A. Teterycz-Puzio, *Bolesław II Mazowiecki: na szlakach ku jedności (ok. 1253/58 – 24 IV 1313)*, Kraków 2015, s. 40.

83. Zob. P. Żmudzki, *Studium podzielonego Królestwa...*, dz. cyt., s. 190–192, 219, 225–226; A. Teterycz-Puzio, *Bolesław II...*, dz. cyt., s. 40.

84. A. Teterycz-Puzio, *Bolesław II...*, dz. cyt., s. 40.

85. Por. P. Żmudzki, *Studium podzielonego Królestwa...*, dz. cyt., s. 233–234.

86. Zob. *Rocznik Traski*, dz. cyt., s. 842; A. Teterycz-Puzio, *Bolesław II...*, dz. cyt., s. 41.

87. Por. Z. Piech, *Ikonaografia pieczęci Piastów*, Kraków 1993, s. 26, 82; A. Teterycz-Puzio, *Bolesław II...*, dz. cyt., s. 49.

księcia stojącego z włócznią i tarczą z Orłem z napisem S(IGILLUM) BOLESŁAI DEI GR(ATI)A DVCIS CRACOVIE ET SA(N)DOMIRIE⁸⁸. Powstanie takiej pieczęci mogło być odbiciem prowadzonej przez czerskiego władcę polityki zbliżenia się do monarchy krakowskiego, a być może wyrazem chęci objęcia rządów w Krakowie po śmierci Wstydlwego⁸⁹. Moim zdaniem nie bez znaczenia dla nadziei Konrada na tron był fakt, że Bolesław Wstydlwy utrzymywał partnerskie stosunki z jego tragicznie zmarłym ojcem, księciem Siemowitem. Bolesław Wstydlwy zmarł 7 grudnia 1279 roku⁹⁰. Ze śmiercią monarchy wiąże się pewna legenda rycerska. Jak podaje Bartosz Paprocki, tuż po śmierci władcy krakowskiego pewien rycerz, Prokop z Drzewicy, przywiózł Leszkowi Czarnemu do Sieradza wiadomość o elekcji i – co za tym idzie – powołaniu go na stołeczny tron. Obdarzony tak hojnym darem książe sieradzki posłańcowi miał nadać w ramach wdzięczności herb Drzewica⁹¹. Zdaniem Żmudzkiego Długosz podał nam informację, że Leszek Czarny obecny był w księstwie krakowsko-sandomierskim, począwszy od czuwania przy umierającym Bolesławie Wstydlwym, więc legenda miała – w opinii historyka – przekazać wiadomości niezależne od sławnych *Roczników*⁹². Długosz jednak nie pisał nic o obecności Leszka przy żegnającym się z życiem Bolesławie, lecz tylko o uczestnictwie w pogrzebie⁹³. Nie odnajdujemy śladów obecności sieradzkiego władcy w wydanym na dzień przed śmiercią Wstydlwego (6 grudnia 1279 r.) w Korczynie przywileju dla kapituły krakowskiej. Skład listy świadków sugeruje, że stan zdrowia był poważny, żeby nie powiedzieć – spodziewano się jego śmierci. Przy Bolesławie V byli wówczas krakowski kasztelan Warsz Rawita, wojewoda sandomierski Janusz z rodu Toporów, wojewoda krakowski Sasin, kanclerz księcia Prokop, kasztelan sandomierski Pełka, komornik księżnej Wawrzyniec, ale także spowiednik księcia Bogufał oraz medyk Raclaw⁹⁴. Nie wiemy zatem, kiedy Leszek udał się do Krakowa, nie ma niezbitych dowodów źródłowych, by uznać,

88. Por. Z. Piech, *Ikonoografia...*, dz. cyt., s. 203, nr 6; A. Teterycz-Puzio, *Bolesław II...*, dz. cyt., s. 49–50.
89. Por. A. Teterycz-Puzio, *Bolesław II...*, dz. cyt., s. 50.
90. Zob. *Rocznik franciszkański krakowski*, wyd. A. Bielowski, w: MPH, t. 3, dz. cyt., s. 50; *Rocznik Traski*, dz. cyt., s. 848; O. Balzer, *Genealogia Piastów*, dz. cyt., s. 281; K. Jasiński, *Rodowód Piastów...*, dz. cyt., s. 45.
91. Por. B. Paprocki, *Gniazdo cnoty*, Kraków 1578, s. 1074; P. Żmudzki, *Książę Leszek Czarny w legendach rycerskich*, PH 86 (1995) z. 2, s. 137.
92. Zob. P. Żmudzki, *Książę Leszek...*, dz. cyt., s. 137.
93. Zob. DHn, lib. 7, s. 206–207; DHn pol., ks. 7, s. 263.
94. Zob. KDKK, cz. 1, nr 84.

że Kazimierzowic czuwał przy łożu śmierci Bolesława V⁹⁵. Legenda zatem może zatem oddawać faktyczny stan rzeczy.

Reasumując powyższe rozważania, należy stwierdzić, że w Polsce doby rozbicia dzielnicowego każdorazowa sukcesja krakowskiego tronu była skomplikowana i za każdym razem za nowym księciem przemawiały różne argumenty. Tytułami prawnymi Leszka Czarnego do objęcia tronu po zmarłym Bolesławie V Wstydlivym być może była adopcja uczyniona przez poprzednika i dokonana przez możnych elekcja, potwierdzająca wolę zmarłego monarchy. Do tego doszła dziedziczność w obrębie panującej dynastii, w linii Kazimierza Sprawiedliwego. Dostojnicy księstwa krakowsko-sandomierskiego prawdopodobnie byli przychylni decyzji Wstydliviego w sprawach dyspozycji losów monarszej korony. Bolesław przedsięwziął działania, które wyraźnie świadczą o jego intencjach względem spadkobiercy. Desygnacja następcy objawiała się w włączeniu Leszka w sprawy polityki zagranicznej. Wstydlivy zadbał także o odpowiednie małżeństwo sukcesora, żeniąc go z siostrzenicą swojej żony. Nie wydaje się, aby Konrad II czerski był otwarcie traktowany przez Bolesława V jako jego dziedzic. Na początku lat 70. czerski władca w obliczu możliwych tarć między książętami polskimi zaangażowanymi w konflikt o spadek po Babenbergach, a skupionymi dotychczas w tzw. węgierskim obozie, mógł mieć przez krótki okres nadzieję na odsunięcie swojego kuzyna, Leszka sieradzkiego od dziedziczenia w Krakowie, szybko się jednak przekonał, że jego nadzieje okazały się nieuzasadnione.

95. W 1279 roku Leszek Czarny wydał dwa dokumenty, oba w Sieradzu. Pierwszy został wydany 28 maja, drugi posiada tylko datę roczną. W obu dyplomach władca określa się jako „książę sieradzki”, więc z pewnością i drugi został wydany przed śmiercią Wstydliviego. Zob. KDPol, t. 1, wyd. L. Ryszczewski, A. Muczkowski, A. Z. Helcel, Warszawa 1847, nr 60–61.

Bibliografia

Źródła

- De vita et miracula Sancti Jacchonis*, wyd. L. Ćwikliński, w: *Monumenta Poloniae historica*, t. 4, Lwów 1884, s. 818–903.
- Dokumenty kujawskie i mazowieckie przeważnie z XIII w.*, wyd. B. Ulanowski, Kraków 1888.
- Herbarz polski Kaspra Niesieckiego SJ*, powiększony dodatkami z późniejszych autorów, rękopismów, dowodów urzędowych, wyd. J. N. Bobrowicz, t. 6, Lipsk 1841.
- Joannis Długossii Annales seu Cronicae incliti Regni Poloniae*, consilium ed. S. Budkowa et al., lib. 7–8, Varsoviae 1975.
- Jana Długosza Roczniki, czyli kroniki sławnego Królestwa Polskiego*, tłum. J. Mrukówna, Warszawa 1974, ks. 7–8.
- Kodeks dyplomatyczny katedry krakowskiej św. Wacława*, cz. 1, wyd. F. Piekosiński, Kraków 1874.
- Kodeks dyplomatyczny Małopolski*, cz. 1–2, wyd. F. Piekosiński, Kraków 1876–1886.
- Kodeks dyplomatyczny Polski*, t. 1, wyd. L. Ryszczewski, A. Muczkowski, A. Z. Helcel, Warszawa 1847; t. 3, wyd. J. Bartoszewicz, Warszawa 1858.
- Kodeks dyplomatyczny Wielkopolski*, t. 1, wyd. I. Zakrzewski, Poznań 1877.
- Kronika Františka Pražského*, wyd. J. Emler, w: *Fontes rerum Bohemicarum*, t. 4, Praha 1884, s. 347–456.
- Kronika halicko-wołyńska (kronika Romanowiczów)*, wydali, wstępem i przypisami opatrzyli D. Dąbrowski, A. Jusupović, przy współpr. I. Juriewej, A. Majorowa i T. Wiłkuł, w: *Monumenta Poloniae historica nova series*, t. 16, Kraków–Warszawa 2017.
- Kronika halicko-wołyńska. Kronika Romanowiczów*, tłum., wstęp i komentarze D. Dąbrowski i A. Jusupović, Kraków–Warszawa 2017.
- Kronika polska (Chronica Polonorum)*, wyd. L. Ćwikliński, w: *Monumenta Poloniae historica*, t. 3, Lwów 1878, s. 578–656.

- Magistri Vincentii episcopi cracoviensis Chronica Polonorum*, wyd. A. Przeddziecki, Kraków 1862.
- Mistrz Wincenty Kadłubek, *Kronika polska*, przekł. i oprac. B. Kürbis, Wrocław 2003.
- Paprocki B., *Gniazdo cnoty*, Kraków 1578.
- Regesta diplomatica nec non epistolaria Bohemiae et Moraviae*, opera J. Emler, pars 2 (1253–1310), Pragae 1882.
- Regni Poloniae Documenta rerum gestarum MCCCLXVIII–MCCCLXXXV*, tłum. G. K. Walkowski, Bydgoszcz–Warszawa 2015.
- Rocznik franciszkański krakowski*, wyd. A. Bielowski, w: *Monumenta Poloniae historica*, t. 3, Lwów 1878, s. 46–52.
- Rocznik kapituły krakowskiej*, wyd. Z. Kozłowska-Budkowa, w: *Monumenta Poloniae historica nova series*, t. 5, Warszawa 1978, s. 19–105.
- Rocznik małopolski*, wyd. A. Bielowski, w: *Monumenta Poloniae historica*, t. 3, Lwów 1878, s. 135–202.
- Rocznik miechowski*, wyd. A. Bielowski, w: *Monumenta Poloniae historica*, t. 2, Lwów 1872, s. 880–896.
- Rocznik Traski*, wyd. A. Bielowski, w: *Monumenta Poloniae historica*, t. 2, Lwów 1872, s. 826–861.
- Stenzel G. A., *Urkunden zur Geschichte des Bisthums Breslau im Mittelalter*, Breslau 1845.
- Ueber Formelbücher, zunächst in Bezug auf böhmische Geschichte*, von F. Palacky, Prag 1842.
- Zbiór dyplomów klasztoru mogińskiego przy Krakowie*, wyd. E. Janota, w: *Monografia opactwa cystersów we wsi Mogile*, Kraków 1867.

Opracowania

- Adamus J., *Dziedziczność tronu*, w: *Słownik starożytności słowiańskich*, t. 1, red. W. Kowalenko, G. Labuda i T. Lehr-Spławiński, Wrocław–Warszawa–Kraków 1961, s. 436–437.
- Adamus J., *O mniemanej łączyckiej ustawie sukcesyjnej*, „Collectanea Theologica” 17 (1936) z. 2, s. 183–206.
- Adamus J., *O monarchii Gallowej*, Warszawa 1952.
- Balzer O., *Genealogia Piastów*, Kraków 1895.
- Balzer O., *O następstwie tronu w Polsce. Studya historyczno-prawne*, cz. 1: *Sprawa następstwa po Kazimierzu Wielkim na tle Piastowskiego prawa dziedziczenia*, Kraków 1897.

- Balzer O., *Sprawa następstwa tronu jako próba charakteru państwowości polskiej 1306–1370*, w: O. Balzer, *Królestwo Polskie 1295–1370*, t. 3, Lwów 1920, s. 1–142.
- Banaszkiewicz J., *Polskie dzieje bajeczne Mistrza Wincentego Kadłubka*, Wrocław 2002.
- Barciak A., *Czechy a ziemie południowej Polski w XIII oraz w początkach XIV wieku*, Katowice 1992.
- Barciak A., *Polacy w bitwie pod Suchymi Krutami. Przegląd literatury, przedstawienie problemu*, „Prace Naukowe Uniwersytetu Śląskiego. Prace Historyczne” 4 (1975) nr 72, s. 7–26.
- Bardach J., *Historia państwa i prawa polskiego*, t. 1: *Do połowy XV wieku*, Warszawa 1964.
- Bardach J., Leśnodorski B., Pietrzak M., *Historia ustroju i prawa polskiego*, Warszawa 1993.
- Baszkiewicz J., *Powstanie zjednoczonego państwa polskiego na przełomie XIII i XIV wieku*, Warszawa 1954.
- Bieniak J., *Polska elita polityczna XII wieku (Część I: Tło działalności)*, w: *Społeczeństwo Polski średniowiecznej*, t. 2, red. S. K. Kuczyński, Warszawa 1982, s. 11–66.
- Biniaś-Szkopek M., *Bolesław Kędzierzawy*, Poznań 2014.
- Dobosz J., *Kazimierz II Sprawiedliwy*, Poznań 2014.
- Dowiat J., *Polska – państwem średniowiecznej Europy*, Warszawa 1968.
- Drelicharz W., *Idea zjednoczenia Królestwa w średniowiecznym dziejopisarstwie polskim*, Kraków 2012.
- Dygo M., *Czy papież Aleksander III oraz cesarz Fryderyk I Barbarossa zatwierdzili pryncypat księcia Kazimierza Sprawiedliwego?*, w: *Ecclesie regnum fontes: studia z dziejów średniowiecza. Prace ofiarowane Profesor Marii Koczerskiej*, kom. red. S. Gawlas i in., Warszawa 2015, s. 169–181.
- Genealogia. Tablice*, oprac. W. Dworzaczek, Warszawa 1959.
- Giergiel T., *Rycerstwo ziemi sandomierskiej. Podstawy kształtowania się rycerstwa sandomierskiego do połowy XIII w.*, Warszawa 2004.
- Gładyszewicz M., *Żywoć bł. Prandoty z Białaczowa, biskupa krakowskiego*, Kraków 1845.
- Górski K., *Ród Odrowążów w wiekach średnich*, „Rocznik Polskiego Towarzystwa Heraldycznego we Lwowie” 8 (1926/1927), s. 1–109.
- Grodecki R., *Zjazd łęczycki 1180 r.*, w: R. Grodecki, *Polska piastowska*, Warszawa 1969, s. 97–115.

- Halecki O., *Powołanie księcia Władysława Opolskiego na tron krakowski w 1273 r.*, „Kwartalnik Historyczny” 27 (1913), s. 213–315.
- Jacniacka J., *Walka ks. Konrada Mazowieckiego z Henrykiem Brodatym pod Skalą i Międzybórzem oraz ich następstwa*, w: *Prace historyczne wydane ku uczczeniu 50-lecia Akademickiego Koła Historyków Uniwersytetu Jana Kazimierza we Lwowie 1878–1928*, Lwów 1929, s. 53–70.
- Jasiński K., *Rodowód Piastów małopolskich i kujawskich*, Poznań 2001.
- Jędrzejewska P., *Leszek Czarny i Gryfina – skandal polityczny czy obyczajowy? Karta z dziejów stosunków polsko-węgierskich i polsko-czeskich w II połowie XIII wieku*, w: *Polska i jej sąsiedzi na przestrzeni wieków*, red. W. Skóra, A. Teterycz-Puzio, Słupsk 2017, s. 29–42.
- Jurek T., *Druga monarchia piastowska*, w: T. Jurek, E. Kizik, *Historia Polski do 1572*, Warszawa 2013, s. 86–160.
- Jurek T., *Przełomowy wiek XIII*, w: T. Jurek, E. Kizik, *Historia Polski do 1572*, Warszawa 2013, s. 161–274.
- Kallas M., *Historia ustroju Polski: X–XX w.*, Warszawa 2001.
- Krotoski K., *Walka o tron krakowski w roku 1228*, „Przegląd Powszechny” 45 (1895), s. 94–111, 244–260, 345–367.
- Krzyżanowski J., *Ostatnie panowanie Laskonogiego w Krakowie*, „Sprawozdania z Czynności i Posiedzeń Akademii Umiejętności. Wydział Historyczno-Filozoficzny” 12 (1907) nr 7, s. 7.
- Kutrzeba S., *Historia ustroju Polski w zarysie*, t. 1: *Korona*, Lwów 1920.
- Łodyński M., *Polityka Henryka Brodatego i jego syna w latach 1232–1241*, „Przegląd Historyczny” 14 (1912) z. 1, s. 1–25.
- Łodyński M., *Stosunki w Sandomierskiem w latach 1234–1239. Przyczynek do dziejów Bolka Wstydliwego*, „Kwartalnik Historyczny” 25 (1911), s. 1–34.
- Marzec A., *Bolesław Wstydlivy*, w: *Piastowie. Leksykon biograficzny*, red. S. Szczur, K. Ożóg, Kraków 1999, s. 191–197.
- Matuszewski J., *Polska monarchia patrymonialna – opis średniowiecznej rzeczywistości czy produkt dziewiętnastowiecznej historiografii?*, w: *Król w Polsce XIV i XV wieku*, red. A. Marzec, M. Wilamowski, Kraków 2004, s. 137–153.
- Mazur Z., *Studia nad kancelarią księcia Leszka Czarnego*, Wrocław 1975.
- Mejer K., *O sposobach obejmowania tronu. Rzecz z prawa państwowego*, Warszawa 1872.

- Osiński J., *Statut Bolesława Krzywoustego*, Kraków 2014.
- Osiński J., *Zabiegi książąt wrocławskich o panowanie w Małopolsce po śmierci Leszka Białego*, w: *Wielkopolska – Polska – Czechy. Studia z dziejów średniowiecza ofiarowane profesorowi Bronisławowi Nowackiemu*, red. Z. Górczak, J. Jaskulski, Poznań 2009, s. 129–163.
- Pelczar S., *Wojna Władysława Odonica z Władysławem Laskonogim w latach 1228–1231*, „Średniowiecze Polskie i Powszechnie” 1 (5) (2009), s. 100–126.
- Piech Z., *Ikonografia pieczęci Piastów*, Kraków 1993.
- Piekosiński F., *Pieczęcie polskie wieków średnich*, t. 1, Kraków 1899.
- Piekosiński F., *Uwagi nad ustawodawstwem wiślicko-piotrkowskim króla Kazimierza Wielkiego*, Kraków 1891.
- Poniatowska D., *Bolesław Wstydlawy i Leszek Czarny: odłamek z dziejów Lechii*, wyd. J. B. Zaleski, Paryż 1875.
- Przybył M., *Władysław Laskonogi*, Poznań 2015.
- Rabiej P., *Gryfina*, w: *Poczet władczyń Polski*, red. B. Czwojdrak, Kraków 2017, s. 157–161.
- Samsonowicz H., *Konrad Mazowiecki (1187/88–31 VIII 1247)*, Kraków 2008.
- Semkowicz W., *Polityka rodów rycerskich w Polsce w pierwszej połowie XIII wieku*, „Sprawozdania z Czynności i Posiedzeń Akademii Umiejętności. Wydział Historyczno-Filozoficzny” 24 (1919) nr 1, s. 9–11.
- Sobociński W., *Historia rządów opiekuńczych w Polsce*, „Czasopismo Prawno-Historyczne” 2 (1949), s. 227–353.
- Sobotka R., *Powoływanie władcy w „Rocznikach” Jana Długosza*, Warszawa 2005.
- Supernak K., *Kilka uwag o powołaniu księcia Władysława Opolskiego na tron krakowski w 1273 roku*, „Średniowiecze Polskie i Powszechnie” 8 (12) (2016), s. 132–166.
- Szczur S., *Średniowiecze*, Kraków 2002.
- Szkaradek K., *Stosunki polskie po śmierci Leszka Białego*, „Rocznik Filarecki” 1 (1886), s. 139–231.
- Szymczakowa A., *Nobiles Siradienses. Rody Porajów, Pomianów, Gryfów, Kopaczów i Pobogów*, Warszawa 2011.
- Szymczakowa A., *Szlachta sieradzka w XV wieku. Magnifici et generosi*, Łódź 1998.
- Śliwiński B., *Krąg krewniaczy biskupa krakowskiego Iwona Odrowąza*, „Zeszyty Naukowe Wydziału Humanistycznego Uniwersytetu Gdańskiego. Historia” 1984 nr 14, s. 49–71.

- Śliwiński B., *Mikołaj Mściwujowic. Przyczynek do badań nad rodem Lisów*, „Rocznik Gdański” 39 (1979) z. 1, s. 75–91.
- Śliwiński B., *Ziemomysł Inowrocławski*, Kraków 2017.
- Śliwiński J., *Powiązania dynastyczne Kazimierza Wielkiego a sukcesja tronu w Polsce*, Olsztyn 2000.
- Tazbirowa J., *Rola polityczna Iwona Odrowąża*, „Przegląd Historyczny” 57 (1966) z. 2, s. 199–212.
- Tetrycz-Puzio A., *Bolesław II Mazowiecki: na szlakach ku jedności (ok. 1253/58 – 24 IV 1313)*, Kraków 2015.
- Uruszczak W., *Formy dawnego państwa polskiego. Uwagi dyskusyjne*, „Czasopismo Prawno-Historyczne” 45 (1993) z. 1–2, s. 407–416.
- Uruszczak W., *Historia państwa i prawa polskiego*, t. 1 (966–1795), Warszawa 2010.
- Uruszczak W., *Następstwo tronu w Księstwie Krakowsko-Sandomierskim i Królestwie Polskim (1180–1370)*, „Czasopismo Prawno-Historyczne” 62 (2010) z. 1, s. 15–36.
- Wilamowski M., *Konrad I Mazowiecki*, w: *Piastowie. Leksykon biograficzny*, red. S. Szczur, K. Ożóg, Kraków 1999, s. 258–264.
- Włodarski B., *Polityczne plany Konrada I księcia mazowieckiego*, Toruń 1971.
- Włodarski B., *Polska i Ruś 1194–1340*, Warszawa 1966.
- Wojciechowski P. K., *Ugrupowania polityczne w ziemiach krakowskiej i sandomierskiej w latach 1280–1286*, „Przegląd Historyczny” 70 (1979) z. 1, s. 57–72.
- Wojciechowski Z., *Państwo polskie w wiekach średnich. Dzieje ustroju*, Poznań 1945.
- Wojciechowski Z., *Ustrój polityczny w okresie do 1327/9 roku*, w: *Historia Śląska od najdawniejszych czasów do roku 1400*, t. 1, red. S. Kutrzeba, Kraków 1933, s. 563–804.
- Wojciechowski Z., *Wewnętrzne i zewnętrzne przyczyny ustalenia się tronu elekcyjnego w Polsce*, w: Z. Wojciechowski, *Studia historyczne*, Warszawa 1955, s. 387–400.
- Wroniszewski J., *Ród Rawiczów w wiekach średnich*, w: *Genealogia. Studia nad wspólnotami krewniczymi i terytorialnymi w Polsce średniowiecznej na tle porównawczym*, red. J. Hertel, J. Wroniszewski, Toruń 1987, s. 75–92.
- Wyrozumka B., *Mikołaj*, w: *Polski słownik biograficzny*, t. 21, Wrocław–Warszawa–Kraków–Gdańsk 1976, s. 83–84.

- Wyrozumski J., *Dzieje Polski piastowskiej (VIII wiek – 1370)*, Kraków 1999.
- Zientara B., *Henryk Brodaty i jego czasy*, Warszawa 1975.
- Żmudzki P., *Książę Leszek Czarny w legendach rycerskich*, „Przegląd Historyczny” 86 (1995) z. 2, s. 131–146.
- Żmudzki P., *Studium podzielonego Królestwa. Książę Leszek Czarny*, Warszawa 2000.

Abstrakt

Karolina Supernak

*Sprawa następstwa tronu
po Bolesławie V Wstydlwym,
księciu krakowskim i sandomierskim*

Słowa kluczowe:

Bolesław
Wstydlwym,
Leszek Czarny,
Małopolska,
elekcja władcy,
następstwo tronu

Bolesław Wstydlwym, książę krakowski był bezdzietny, być może w wyniku ślubów czystości, jakie złożył z żoną. W 1265 roku książę Bolesław w czasie swojej choroby adoptował swojego krewnego – Leszka Czarnego – i uczynił go następcą tronu w Krakowie. Drugim tytułem Leszka do tronu była elekcja możnych. W okresie piastowskim w księstwie krakowsko-sandomierskim wybierano księcia zwierzchniego. Pierwszym tak wybranym władcą krakowskim, zwanym princepsem, był Kazimierz Sprawiedliwy, a następnie jego nieletni syn Leszek Biały. Kolejni monarchowie byli również wybierani w drodze elekcji, lecz wybory utrzymywano w dynastii Piastów i były one z reguły jedynie potwierdzeniem elekcji, tak jak w przypadku Leszka Czarnego. Bolesław wybrał Leszka między innymi dlatego, że ten zdecydował się współpracować z nim w czasie wojny między Czechami a Węgrami. Leszek Czarny jako spadkobierca Wstydlwego poślubił Gryfinę, siostrzenicę Kingi. Wydaje się, że możni akceptowali decyzję Bolesława w sprawie następstwa tronu.

Abstract

Karolina Supernak

Succession to the Throne

after Bolesław V the Chaste,

Duke of Krakow and Sandomierz

Bolesław the Chaste, the prince of Cracow did not have children, perhaps as a result of the weddings of chastity he made with his wife. In 1265, prince Bolesław, probably during the illness, adopted his relative – Leszek the Black – and made him the successor to the throne in Cracow. The second title of Leszek to the throne was the election of the mighty. During the Piast period, in the Cracow-Sandomierz Duchy, the ruling prince was elected. The first such elected ruler of Cracow, called princeps, was Kazimierz the Just and then his minor son Leszek the White. Successive monarchs were also elected by election but, the elections were maintained in the Piast dynasty and were usually only a confirmation of the election, as in the case of Leszek the Black. Bolesław selected Leszek among others because they had started to cooperate with him during the war between Bohemia and Hungary. Leszek the Black as the heir of the Chaste married Gryfina, the niece of Kinga. It seems that the mighty have accepted the decision of Bolesław on the succession of the throne.

Keywords:
Bolesław the Chaste, Leszek the Black, Lesser Poland, choice of the ruler, succession to the throne